

**Tallinna linna ja Euroopa Sotsiaalfondi poolt toetatud ning
MTÜ Convictus Eesti poolt teostatud uuring:**

**SÕLTUVUSHÄIRETEGA INIMESTE JA NENDE LÄHEDASTE
VAJADUSED SEoses TÖÖELUGA**

Uuringu raport

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Tallinn, 2012

Käesoleva raporti on koostanud:

**Kristina Joost (M.Sc.),
MTÜ Convictus Eesti**

Mardi 3, 10145 Tallinn
Eesti
Telefon: + 372 5032067
E-post: kristina.joost@convictus.ee

**Jaan Väärt
MTÜ Convictus Eesti**

Mardi 3, 10145 Tallinn
Eesti
Telefon: + 372 53322530
E-post: jaan.vaart@convictus.ee

Tänuõnad:

Esmalt tahame tänada kõiki uuringus osalenud inimesi meeldiva koostöö eest. Samuti oleme palju tänu võlgu Ivan Sokolevile ja Kirill Prištšenkole, kes projekti raames viisid läbi seminare sõitlastele ja nende lähedastele, ning Katri-Abel Ollole, kes jagas meile kasulikke nõuandeid.

Käesoleva uuringu läbiviimist ja raporti koostamist toetas Euroopa Sotsiaalfond

SISUKORD

1	Sissejuhatus.....	3
2	Ülevaade uuringust	3
3	Uuringu tulemused	3
3.1	Sõltuvushäiretega isikute vajadused seoses tööeluga	3
3.1.1	Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud näitajad.....	3
3.1.2	Koolitusvajadused	6
3.1.3	Enesejuhtimine ja isiklik kasv	8
3.1.4	Elukoht.....	11
3.1.5	Tööturuteenused.....	13
3.2	Sõltuvushäiretega isikute lähedaste vajadused seoses tööeluga.....	15
3.2.1	Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud näitajad.....	16
3.2.2	Enesejuhtimine ja isiklik kasv	18
3.2.3	Elukoht.....	19
3.2.4	Töö	21
4	Peamised uuringutulemused.....	22
4.1	Sõltuvushäiretega inimeste vajadused seoses tööeluga	22
4.2	Sõltuvushäiretega isikute lähedaste vajadused seoses tööeluga.....	23
5	Sõltuvushäiretega inimeste tööelu vajadused võrreldes sõltuvushäiretega inimeste lähedaste omadega.....	24
6	Kokkuvõte	25
Lisa 1 – Sõltuvushäiretega isikute ankeet		1
1.	Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tunnused.....	1
2.	Koolitusvajadused.....	2
3.	Enesejuhtimine ja isiklik kasv	3
4.	Elukoht.....	6
5.	Tööturuteenused	7
Lisa 2 – Sõltuvushäiretega isikute lähedaste ankeet.....		1
1.	Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tunnused.....	1
2.	Enesejuhtimine ja isiklik kasv	2
3.	Elukoht.....	5
4.	Töö	7

1 Sissejuhatus

Perioodil 01.03.2011 – 31.03.2012 viis Tallinna linn koostöös MTÜ Convictus Eestiga läbi projekti „Tugiteenused sõltuvushäiretega inimestele ja nende lähedastele tööturule naasmiseks ning tööturul püsimiseks.” Projekti rahastati Euroopa Sotsiaalfondi kolmanda taotlusvooru „Pikk ja kvaliteetne tööelu” meetmes 1.3.3 „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed.”

Projekti üldeesmärgiks oli saavutada olukord, kus sõltuvushäiretega inimesed ja nende lähedased ei lange tööturult välja, sh ei heitu tööotsinguil uimastisõltuvusest tulenevate probleemide pärast. Projekti spetsiifiliseks eesmärgiks oli läbi viia uuring, mis kajastab paikkonnas sõltuvushäiretega inimeste ja nende lähedaste vajadusi seoses tööturul püsimisega või tööturult välja langemise ennetamisega sõltuvusest tulenevatel põhjustel.

2 Ülevaade uuringust

Sõltuvushäiretega isikute ja nende lähedaste vajaduste kaardistamiseks viidi perioodil 15.04.2011 – 15.03.2012 läbi kvalitatiivne uuring. Valimi moodustasid sõltuvushäirega isikud (tekstis edaspidi ka sõltlased) ja nende lähedased (tekstis edaspidi ka kaassõltlased), kokku 40 sõltlast ja 50 kaassõltlast. Selleks koostati poolstruktureeritud küsitlusankeedid sihtrühma poolt täitmiseks, eraldi sõltuvushäiretega inimestele ja eraldi nende lähedastele. Ankeetide vahendamise sihtrühmale ja uuringu rapordi koostamise korraldas ning viis läbi MTÜ Convictus Eesti. Ankeedid edastati klientidele, kes osalesid projekti „Tugiteenused sõltuvushäiretega inimestele ja nende lähedastele tööturule naasmiseks ning tööturul püsimiseks” seminarides.

3 Uuringu tulemused

3.1 Sõltuvushäiretega isikute vajadused seoses tööeluga

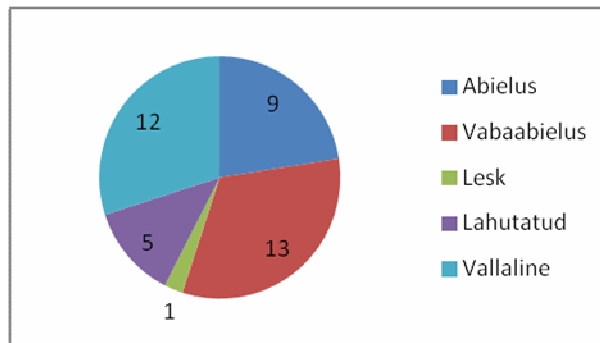
Sõltuvushäiretega isikute küsimustik jagunes kuueks osaks: esimene osa käsitles vastajate demograafilisi ja sotsiaal-majanduslikke näitajaid, teine osa koolitusvajadusi, kolmas osa enesejuhtimist ja isiklikku kasvu, neljas osa elukohta, viies osa tööd ja kuues osa teenuseid, mida sõltuvushäirega isikud enda arvates vajaksid, et tulla paremini toime tööelus ja oma sõltuvusega.

3.1.1 Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud näitajad

Kokku vastas küsimustikule 40 isikut, nendest 2 vastasid küsimustikule eesti keeles ja 38 vene keeles. Keskmine vastaja vanus oli uuringu ajal 35 aastat (kõige noorem 16 ja kõige

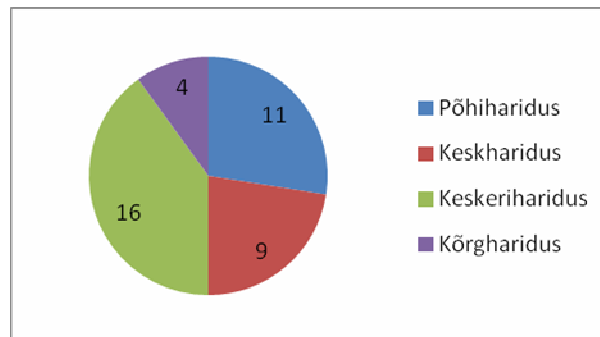
vanem 80). Üle poolte juhtudel vastasid küsimustele naised (kokku 22 naist ja 18 meest). Küsimusele, milline on Teie perekondlik seis, vastasid üle poolte, et nad on abielus või vabaabielus (kokku 22), vaata Diagramm 1.1.

Diagramm 1.1
Milline on Teie perekondlik seis?

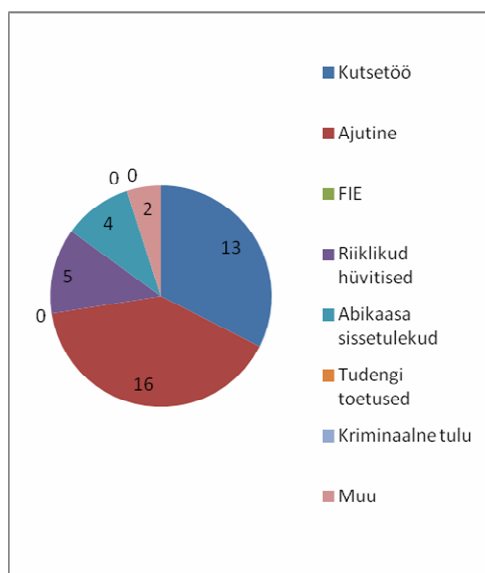
Suur osa vastanutest olid kas keskeriharidusega (kokku 16) või põhiharidusega (kokku 11). Keskeriharidusega oli 9 isikut ja kõrgharidusega 4 isikut, vaata Diagramm 1.2.

Diagramm 1.2
Milline on Teie haridustase?

Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste jaoks peamine rahaallikas ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne), kokku 16 isikut, ja kutsetöö tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga), kokku 13 isikut. Kolmandal kohal oli sissetulekud riiklikest hüvitistest (kokku 5) ja abikaasa või elukaaslase sissetulekud (kokku 4). Mitte ükski vastaja ei märkinud kriminaalsel teel teenitavat tulu, füüsilisest isikust ettevõtja tulu (konkreetses ametis) ega tudengitoetust kui peamist rahaallikat, vaata Diagramm 1.3.

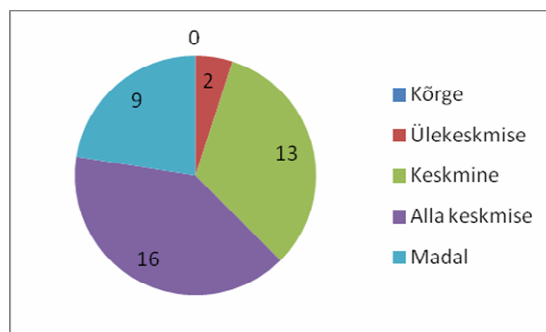
Diagramm 1.3
Milline oli viimase kuue kuu jooksul Teie peamine rahaallikas?

Osalejatel paluti hinnata oma majanduslikku toimetulekut. Peaaegu pooled vastanutest (kokku 16) hindasid oma majandusliku toimetuleku kui alla keskmise.

Teisel kohal vastajatest (kokku 13) olid isikud, kes arvasid, et nende majanduslik toimetulek on keskmine. Kokku 6 isikut hindas oma majandusliku toimetuleku madalaks. Mitte ükski sõltuvushäirega isik ei hinnanud oma majanduslikku toimetulekut kõrgeks, vaata Diagramm 1.4 .

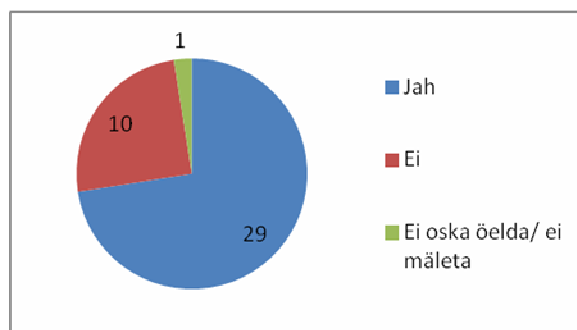
Diagramm 1.4
Kuidas hindate oma majanduslikku toimetulekut?

3.1.2 Koolitusvajadused

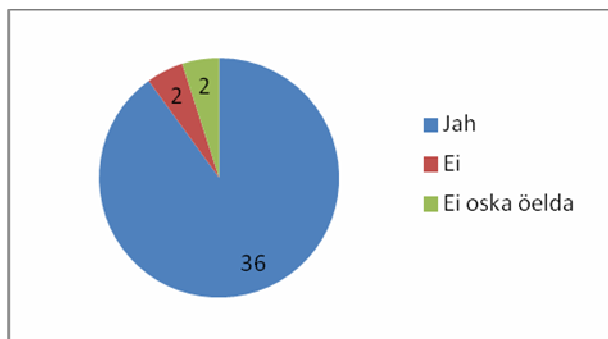
Osalejatel paluti vastata, kas nad on osalenud mingil täiendkoolitusel. Kokku 29 isikut vastasid, et on osalenud täiendkoolitusel, ja 10 isikut, et nad ei ole osalenud. Üks isik ei osanud öelda või ei mäletanud, kas ta on osalenud täiendkoolitustel, vaata Diagramm 1.5

Diagramm 1.5
Kas olete osalenud mingil täiendkoolitusel?

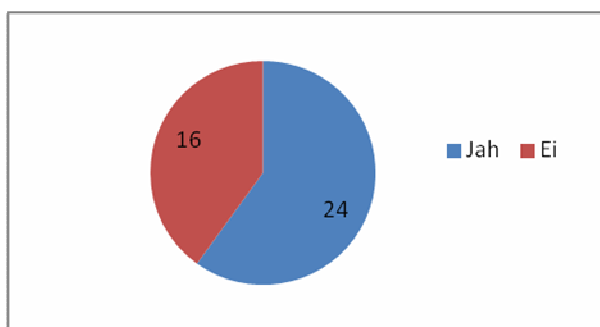
Järgnevalt paluti osalejatel hinnata, kas nad sooviksid osaleda mingil täiendkoolitusel, kokku 36 isikut arvas, et nad sooviksid, ja ainult 2 isikut, et nad ei soovi osaleda täiendkoolitusel, vaata Diagramm 1.6

Diagramm 1.6
Kas Te sooviksite osaleda mingil täiendkoolitusel?

Lisaks uuriti osalejate käest, kas nad on omandanud konkreetse töösuse või eriala, kokku 24 isikut ehk üle poolte vastasid, et nad on omandanud eriala või töösuse, ja 16 isikut ehk veidi alla poole, et nad ei ole omandanud mingit konkreetset töösust või eriala, vaata Diagramm 1.7.

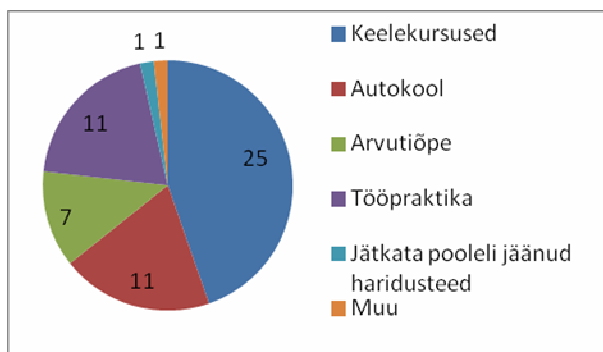
Diagramm 1. 7
Kas olete omandanud mingi konkreetse tööskuse või eriala?

Lisaks paluti sama küsimuse raames juhul, kui vastati positiivselt, nimetada omandatud tööskus või eriala. Kokku nimetas eriala või tööskuse 24 isikut, nende seas oli enim ehitajaid, kokku 4, keevitajaid 3, lisaks 2 tehnoloogi, 2 turvatöötajat, 2 võrdne-võrdsele nõustajat, 1 kokk, 1 tehniline projekteerija, 1 lektor/koolitaja, 1 autojuht, 1 juvelier, 1 lukksepp, 1 kaablite paigaldaja, 1 florist ja 1 veebiehitaja.

Veel paluti osalejatel nimetada kursuseid/koolitusi, mida nad vajavad, et olla edukam tööotsingutes või ennetada töölt väljalangemist. Kõige enam ehk üle poole vastajatest (kokku 25 isikut) arvasid, et nad vajavad keelekursuseid, sellele järgnesid peaaegu võrdselt palju nimetatud tööpraktika (12 isikut) ja (autokool) 11 isikut. Lisaks nimetati arvutiõpet, kokku 7 isikut, ja 1 isik märkis, et soovib jätkata pooleli jäänud haridusteed ning 1 isik soovis koolitust, kuidas käivitada väike-ettevõtte, vaata Diagramm 1.8.

Diagramm 1. 8
Milliseid koolitusi Te vajate, et olla edukam tööotsingutes või et ennetada töölt välja langemist?

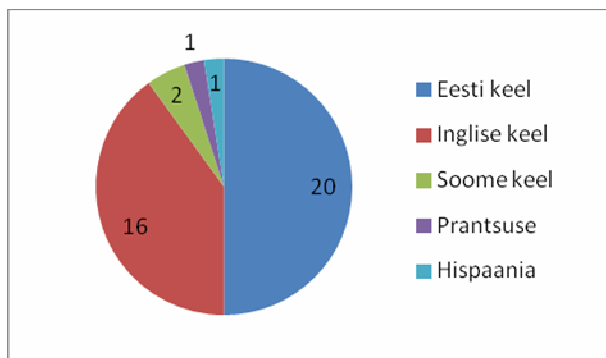

Kõigil vastajatel, kes märkisid, et nad vajavad keelekursuseid paluti märkida, mis keele kursust nad vajavad. Täpselt pooled vastanutest, ehk kokku 20 isikut, märkisid, et vajavad

eesti keele kursuseid. Teisel kohal oli vajadus inglise keele kursuste järele, kokku 16 isikut. Lisaks mainiti soome keelt (2 isikut), prantsuse keelt (1 isik) ja hispaania keelt (1 isik), vaata Diagramm 1.9.

Diagramm 1.9
Millise keele kursuseid vajate?

Lisaks paluti antud küsimuse raames kõigil, kes märkisid, et soovivad ametiõpet, täpsustada, mis ametit nad soovivad õppida. Kokku vastasid lisaküsimusele 16 isikut, sh 4 korral mainiti soovi õppida keevitaja ametit, 3 korral nõustaja ametit, 1 korral mainiti järgmiseid ameteid: sadamatöölise, kokk, terapeut, sotsiaaltöötaja, automehhaanik, raamatupidaja, graafika disainer, psühhoterapeut ja ehitaja.

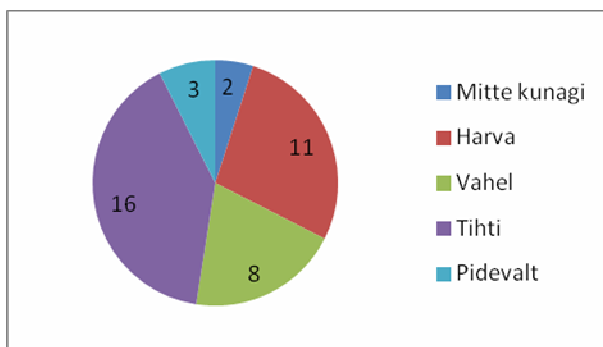
3.1.3 Enesejuhtimine ja isiklik kasv

Selle ankeediosa juures paluti osalejatel täita enesehinnangu test, mille raames paluti hinnata, kui võrd teatud väited peavad paika osalejate arvates nende endi suhtes. Tulemused arvutati ümber Rosenbergi skaalale, nii et vastajate skoorid varieerusid 0 ja 40 punkti vahel. Vastavalt sellele, mida väiksema skoori osaleja saavutas, seda väiksem oli nende enesehinnang ja vastupidi. Normaalseks enesehinnangu skooriks loeti vahemikku 20 – 35. Enesehinnangu testi täitis 37 isikut. Keskmine enesehinnang sõltuvushäiretega isikute seas oli 26,62 punkti, sealjuures oli 4 vastaja tulemus vähem kui 20 punkti, mida võib lugeda väga madalaks enesehinnanguks.

Küsimusele, kas Teie perekonnas esineb tänu sõltuvusprobleemile psühholoogilist survestamist (sõim, solvangud, ähvardused, alandused, sugulaste või sõpradega suhtlemise keeld, ignoreerimine ja suhtlemisest keeldumine, põhjusetu armukadedus, kontroll, alusetud süüdistused, valetamine jne) kinnitas kokku 16 isikut, et nende perekonnas esineb taolist survestamist tihti. Kokku 11 isikut hindasid, et psühholoogilist

survestamist esineb nende perekonnas harva, ja kokku 8, et survestamist esineb vahel. Kokku 3 isikut vastas, et nende perekonnas esineb psühholoogilist survestamist pidevalt ning 2 isikut vastas, et nende perekonnas esineb psühholoogilist survestamist ei esine kunagi, vaata Diagramm 1.10.

Diagramm 1. 10
Kas Teie perekonnas esineb psühholoogilist survestamist?

Isikutel, et kes vastasid, et nende perekonnas esineb psühholoogilist survestamist „Tihti“ või „Pidevalt“, paluti täpsustada, milles see väljendub. Kokku vastas küsimusele 14 isikut, nendest 6 korral mainiti survestamist seoses kontrolli ja piiramisega pereliikmete poolt:

- S-6 [„Kontroll, kuidas lapsega käituda. Näägutamine“]
- S-15 [„Vanemad piiravad suhtlemist sõpradega ja tülitsevad omavahel.“]
- S-21 [„Kontroll.“]
- S-32 [„Kontroll. Pettused ja tülitsemised“]
- S-10 [„Kontroll ema poolt ja etteheited.“]
- S-24 [„Mees keelab ja piirab sõbrannadega suhtlemist. Mees on väga armukade.“]

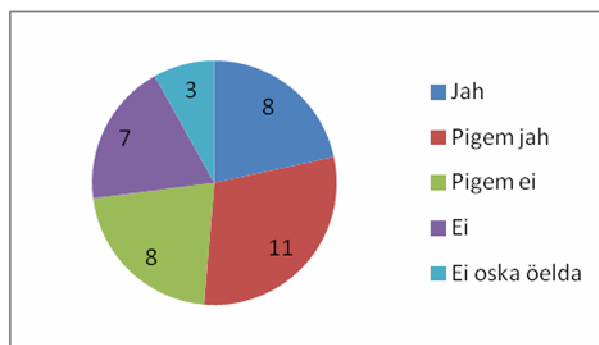
Lisaks mainiti tülitsemist ja süüdistamist pereliikmete vahel, kokku 8 korral.

- S-11 [„Vend karjub minu peale ja vannub ning valetab. Vanaema ütles, et ta ei aita mind enne, kui ma lähen rehabilitatsiooni.“]
- S-36 [„Vandumine ja ähvardamine. Ükskõiksus.“]
- S-3 [„Etteheited ja süüdistamised. Moraali lugemine, oma arvamuste peale surumine. Vägivald nii vaimselt kui ka füüsiliselt.“]
- S-21 [„Pidev tülitsemine, sh ka käsitsi kaklemine vanemate vahel.“]
- S-7 [„Tülid vanemate vahel, vanemad ei suuda leida ühist keelt.“]
- S-9 [„Emotsionaalne isolatsioon.“]
- S-33 [„Tülitsemine ja alandamine. Kontrollimine ja süüdistamine. Irvitamine ja naeruvääristamine.“]
- S-29 [„Vanematevahelised tülitsemised.“]

Sõltuvushäiretega inimestel paluti hinnata, kas nad tunnevad, et nende perekond toetab neid tervenemises. Veidi üle poolte (19 isikut) vastasid, et "Pigem jah" (11 isikut) ning "Jah"

(8 isikut), et perekond toetab neid tervenemises. Vastuse variandi "Ei" või "Pigem ei" valis kokku 15 isikut (sh "Ei" valis 7 isikut ja "Pigem ei" 8 isikut). Kokku 3 isikut, et osanud öelda, kas nende perekond neid tervenemises toetab, vaata Diagramm 1. 11.

Diagramm 1. 11
Kas tunnete, et Teie perekond toetab Teid tervenemises?

Juhul, kui vastajad valisid vastusevariandid "Ei" või "Pigem ei", siis paluti neil võimalusel kirjeldada, millist tuge nad ootavad perekonnalt. Kokku vastasid 8 isikut, 3 korral mainiti vajadust saada mõistetud, 2 korral mainiti soovi, et pereliikmed osaleksid eneseabirühmades, mis on mõeldud kaassõitlastele. Lisaks mainiti ühel korral soovi saada materiaalselt abi ning enam vabadust käia eneseabirühmades.

S-12 [„Et nad läheksid eneseabirühmadesse.”]

S-19 [“Et pereliikmed samuti käiksid kaassõitlaste eneseabirühmas”]

S-7 [“Materiaalset abi”]

S-5 [“Suhtlemine ja mõistmine”]

S-3[“Ootan, et mulle võimaldataks rohkem käia NA rühmas. Ma ei oota mingit abi, pigem, et mind ei segataks”]

S-25 [“Rühmas käimine ja teemast arusaamine ning soov iseendal muutuda”]

S-24 [“Minu vanemad ei tea, et ma olen sõitlane, ega seda, et ma tervenen.”]

S-23 [“Ma ootan, et ema osaleks minu elus ja suhtleks minuga ja arvestaks minuga.”]

Küsimusele, kas te vajate abi tagasilanguse ennetamiseks, vastasid üle poole (kokku 23 isikut) sõltuvushäiretega isikutest, et nad ei vaja abi, ja kokku 13, et vajavad abi. Viimastel paluti kirjeldada, milles see abi seisneb ja mis neid aitaks või on siiani aidanud kainenena püsida. Kokku vastas küsimusele 13 isikut. Kõige enam mainiti tuge eneseabirühmadest nagu Anonüümsed Narkomaanid (NA), Anonüümsed Alkohoolikud (AA), Anonüümsed Kaassõitlased (CODA), Alkohoolikute Täiskasvanud Lapsed (ATL) ja sõltuvusalaste loengute/seminaride külastamisest.

S-7 ["Lootus. Eneseabirühmad ja Kaheteistkümne Sammu programmi läbitöötamine."]

S-3 ["Piisab Anonüümsete Narkomaanide abist."]

S-25 ["Rühmade ja loengute külastamine."]

S-23 ["Mind aitavad Kaheteistkümne Sammu programm ja eneseabirühmades osalemine. Ja siis uustulnukad, kes tulevad rühmadesse, ja see, mis ma panustasin esimesse tervenemisaastasse."]

S-18 ["Rühmade ja loengute külastamine. Ja Kaheteistkümne Sammu programmi rakendamine ja päevaplaani järgimine. Ja palve ning tugiisik."]

S- 4 ["Tugiisik ja Anonüümsed Narkomaanid"]

S-36 ["Eneseabirühmad, nagu Anonüümsed Alkohoolikud ja Alkohoolikute Täiskasvanud Lapsed ning Anonüümsed Kaassõltlased, ja spetsialistide abi."]

S-15 ["Tagasiside teistelt tervenevatelt sõltlastelt ja nende kogemus."]

S-22 ["Anonüümsed Narkomaanide rühm ja suhtlemine tervenevate sõltlastega."]

Lisaks mainiti abi huvidest ja hobidest, tuge Jumalalt ning seda, et innustust saadakse ka teiste abistamisest oma kogemusele tuginevalt.

S-38 ["Huvid ja hobid elus."]

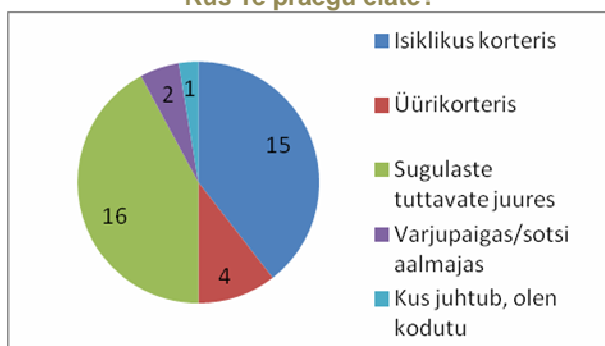
S-8 ["Võimalus käia vanglates ja haiglates, et viia edasi tervenemise sõnumit"]

S-21 ["Osadus Jumalaga (palve). Teised paranevad sõltlased (nende toetus). Teiste teenimine (oma kogemuse jagamine)"]

3.1.4 Elukoht

Veidi alla poolte vastanutest kinnitasid, et nad elavad sugulaste või tuttavate juures (kokku 16), sellele järgnesid isikud, kes elasid isiklikus korteris, kokku 15 isikut. Lisaks märgiti elukohana üürikorter (kokku 4). Kokku 2 vastanutest märkis elukohaks varjupaiga või sotsiaalmaja ja 1 vastanutest märkis, et ta on kodutu, vaata Diagramm 1.12.

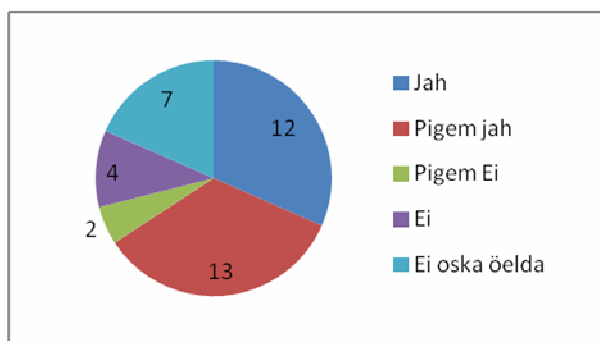
Diagramm 1.12
Kus Te praegu elate?

Kõigil osalejatel paluti hinnata, kas nende praegune elukeskkond soosib nende kainena püsimist.

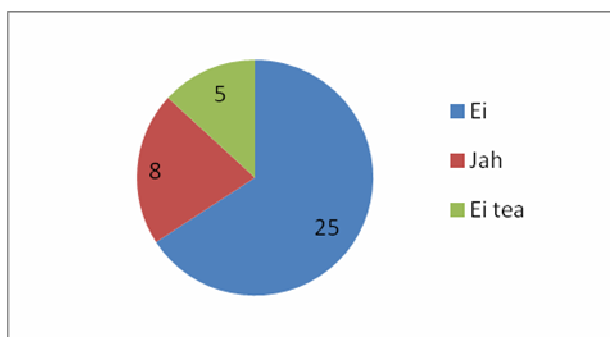
Kokku 25 isikut ehk üle poolte vastasid jaatavalt antud küsimusele, "Jah" (kokku 12 isikut) või "Pigem jah" (kokku 13 isikut), ning eitavalt vastusevariantidega "Ei" või "Pigem ei" kokku 6 isikut ("Ei" kokku 4 isikut ja "Pigem ei" kokku 2 isikut). Kokku 7 isikut, et osanud öelda, kas elukeskkond soosib nende kainena püsimist, vaata Diagramm 1.13.

Diagramm 1. 13
Kas Teie praegune elukeskkond soosib Teie kainena püsimist?

Küsimusele, kas olete vajanud ajutist või erakorralist majutust selleks, et vältida tagasilangust, vastasid 25 isikut, ehk üle poole vastajatest, et vastusevariandiga "Ei". Kokku 8 isikut vastasid küsimusele jaatavalt ning kokku 5 ei osanud öelda, vaata Diagramm 1.14.

Diagramm 1. 14
Kas olete vajanud ajutist või erakorralist majutust selleks, et vältida tagasilangust?

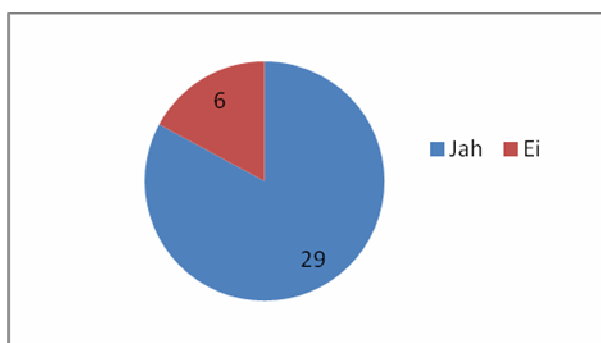
Kõigil, kes vastasid eelnevale küsimusele jaatavalt, paluti täpsustada, milliseid

majutusteenuseid nad vajaksid tagasilanguse vältimiseks. Kokku vastas antud küsimusele 5 isikut, kellest kaks mainisid, et nad vajavad rehabilitatsioonikeskust, üks vajab turvakodu, üks sotsiaalkorterit ja üks toetatud elamist.

3.1.5 Tööturuteenused

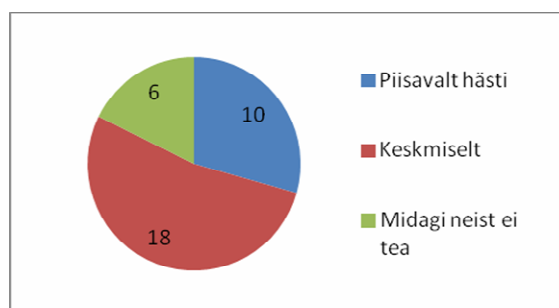
Uuringu raames selgitati, kuivõrd sõltuvushäiretega isikud on teadlikud sellest, kuidas otsida tööd. Küsimusele, kas Te teate kuidas tööd otsida, vastas 29 isikut 40st, et nad teavad, kuidas tööd otsida, vaata Diagramm 1.15.

Diagramm 1. 15
Kas teate kuidas tööd otsida?

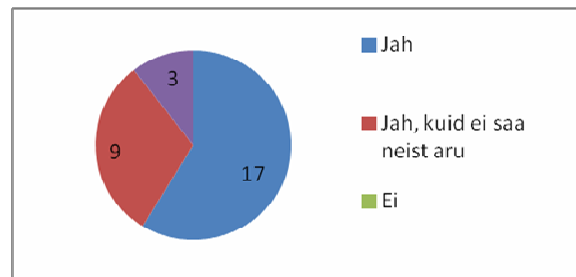
Lisaks uuriti, kui hästi on sõltuvushäiretega isikud enese hinnangul informeeritud tööturuteenustest. Ligi pooled vastanutest (kokku 18 isikut) arvasid, et teavad tööturuteenustest keskmiselt, samas 10 isikut arvasid, et teavad piisavalt hästi, ja 8 isikut, et nad ei tea tööturuteenustest midagi, vaata Diagramm 1.16.

Diagramm 1. 16
Kuivõrd olete Te informeeritud tööturuteenustest?

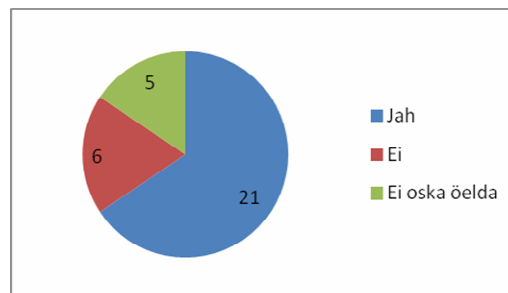
Uuringus osalejatel paluti hinnata, kas tööturuteenused teenused on neile kättesaadavad. Ligi pool vastanutest (kokku 17) arvasid, et teenused on neile kättesaadavad, samas 9 vastajat arvasid, et kuigi teenused on neile kättesaadavad, ei saa nad neist aru, ning kolm isikut märkisid, et nad ei ole kunagi kasutanud tööturuteenuseid, vaata Diagramm 1.17.

Diagramm 1. 17
Kas tööturuteenused teenused on Teile kättesaadavad?

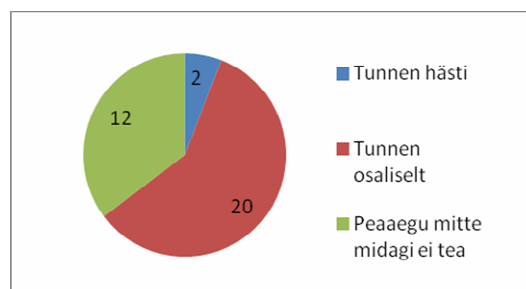
Küsimusele, kas Te vajaksite karjäärinõustamist, vastasid enam kui pooled (kokku 21 isikut) jaatavalt, ning 6 isikut, et nad ei vaja taolist nõustamist. Kokku 5 isikut ei osanud öelda, kas nad vajavad karjäärinõustamist, vaata Diagramm 1.18.

Diagramm 1. 18
Kas vajaksite karjäärinõustamist?

Üle poolte osalejatest (kokku 21 isikut) arvasid, et nad on osaliselt teadlikud enda kui töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid, kokku 12 isikut arvasid, et nad ei tea peaaegu midagi enda kui töötaja õigustest. Ainult 2 isikut märkisid, et nad tunnevad oma õigusi töötajana hästi, vaata Diagramm 1.19.

Diagramm 1. 19
Kas Te olete teadlikud enda kui töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid?

Lisaks paluti osalejatel vabas vormis kirjeldada täiendavaid tööturuteenuseid, mida nad vajaksid, et naasta tööturule või ennetada sealt väljalangemist. Kokku vastas antud

küsimusele 9 isikut. Põhiliselt mainiti vajadust saada teavet vabade töökohtade ning töötaja õiguste osas, aga ka vajadust saada täiendkoolitusi, sh kvalifikatsiooni- ja keelekursuseid.

- S-12 [„Õigeaegset teavet vabade töökohtade osas.“]
- S-35 [„Informatsiooni töötaja õiguste ja tööseaduste osas.“]
- S-21 [„Vajan täiendkoolitust, et saada keevitaja sertifikaati.“]
- S-6 [„Eesti keele kursuseid.“]
- S-12 [„Keelekursuseid.“]
- S-25 [„Nõustamist ja koolitusi.“]
- S-8 [„Materiaalset abi õppimise ajal, vähemalt miinimumpalga ulatuses.“]
- S-15 [„Vajan, et mul oleksid kohustused ja tegevused. Lisaks vajan nõu kursuste osas, kus saaksin osaleda.“]
- S-31 [„Soovin osaleda keevitaja kursustel, mis oleksid tasuta.“]

Lõpetuseks paluti ankeedi täitnutel kirjeldada, milliseid teenuseid nad vajaksid paremaks toimetulekuks. Kokku vastas antud küsimusele 17 isikut, sh mainiti põhiliselt vajadust saada psühholoogilist tuge sõltuvuse teemadel (sh Anonüümsed Narkomaanid, seminarid sõltlastele, psühholoogiline nõustamine), lisaks vajadust saada keelekursuseid ja täiendkoolitusi.

- S-11 [„Sotsiaalset abi.“]
- S-14 [„Tuge Anonüümsetelt Narkomaanidelt.“]
- S-8 [„Anonüümsed Narkomaanid ja Töötukassa teenused.“]
- S-6 [„Psühholoogiline nõustamine, sh kaassõltuvuse teematikal.“]
- S-32 [„Sotsiaaltöötaja abi, psühholoogilist tuge ja karjäärinõustamist.“]
- S-24 [„Keelekursuseid ja arvutiõpet.“]
- S-20 [„Eesti keele kursuseid.“]
- S-9 [„Vajan psühholoogilist tuge, et mitte kaotada tööd.“]
- S-4 [„Sõltuvuse ja kaassõltuvuse alast nõustamist ja teavet.“]
- S-8 [„Psühhoteraapia.“]
- S-16 [„Nõu, kuidas avada väike-ettevõte.“]
- S-18 [„Täiendkoolitusi ja kursuseid.“]
- S-5 [„Seminarid ja eneseabirühmad sõltuvuse teemal.“]
- S-3 [„Tervenevatele sõltlastele mõeldud seminarid.“]
- S-12 [„Psühholoogiline nõustamine ja sotsiaalne nõustamine.“]
- S-28 [„Teavet vabadest töökohtadest, aga ka pereteraapiat.“]
- S-19 [„Loengud ja seminarid sõltuvuse teemal.“]

3.2 Sõltuvushäiretega isikute lähedaste vajadused seoses tööeluga

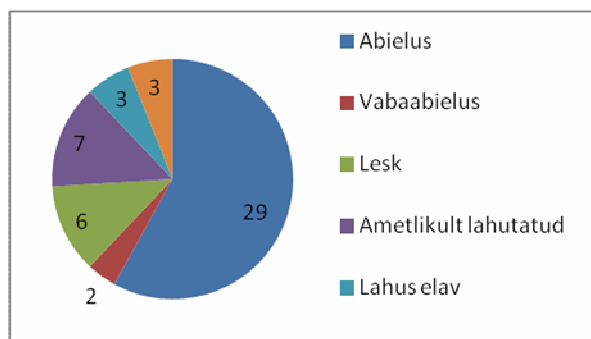
Sõltuvushäiretega isikute lähedaste küsimustik jagunes viieks osaks: esimene osa käsitles vastajate demograafilisi ja sotsiaal-majanduslikke näitajaid, teine osa enesejuhtimist ja isiklikku kasvu, kolmas osa elukohta, neljas osa tööd ja viiendas osas paluti vastajatel kirjeldada teenuseid, mida nad vajaksid, et tulla paremini toime sõltuvusega perekonnas.

3.2.1 Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud näitajad

Kokku vastasid küsimustikule 50 isikut, neist 48 vastasid küsimustikule eesti keeles ja 2 vene keeles. Keskmine vastaja vanus uuringu ajal oli 47,6 (kõige noorem 23 ja kõige vanem 80). Peamiselt vastasid küsimustele naised (kokku 44 naist ja 6 meest). Küsimusele, milline on Teie perekondlik seis, vastasid üle poole (kokku 29), et on abielus, vaata Diagramm 2.1.

Diagramm 2. 1

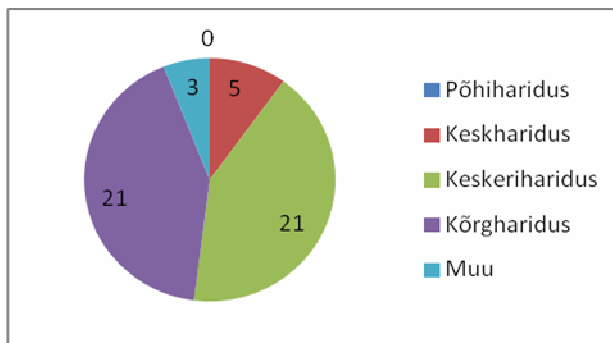
Milline on Teie perekondlik seis?

Suur osa vastanutest olid keskeriharidusega (kokku 21) või kõrgharidusega (kokku 21). Mitte ükski vastaja ei olnud ainult põhiharidusega, vaata Diagramm 2.2.

Diagramm 2. 2

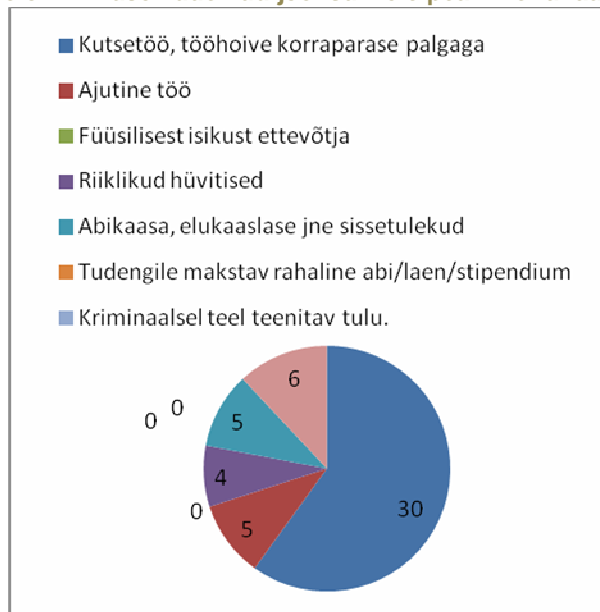
Milline on Teie haridustase?

Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste lähedaste jaoks peamiseks rahaallikaks kutsetöö, tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga) (kokku 30). Teisel kohal olid sissetulekud pensionist (kokku 6) ja ajutisest tööst (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne) (kokku 5).

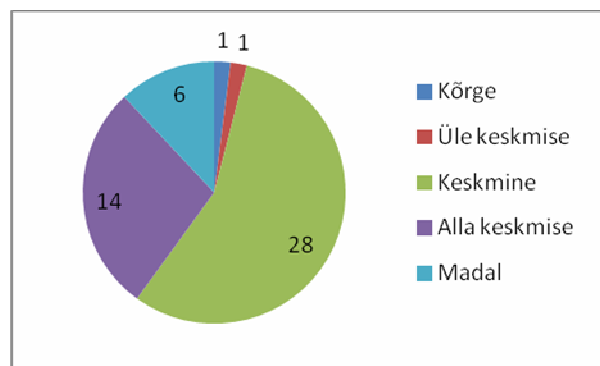
Mitte ükski vastaja ei märkinud kriminaalsel teel teenitavat tulu kui rahaallikat ega ka füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemist (konkreetnes ametis) vaata Diagramm 2.3.

Diagramm 2. 3
Milline oli viimase kuue kuu jooksul Teie peamine rahaallikas?

Üle poole vastanutest (kokku 28) hindasid oma majanduslikku toimetulekut keskmiseks. Kokku 14 isikut hindasid seda alla keskmiseks ja 6 madalaks. Ainult üks inimene hindas oma majandusliku olukorra kõrgeks ja üks inimene üle keskmiseks, vaata Diagramm 2.4.

Diagramm 2. 4
Kuidas hindate oma majanduslikku toimetulekut?

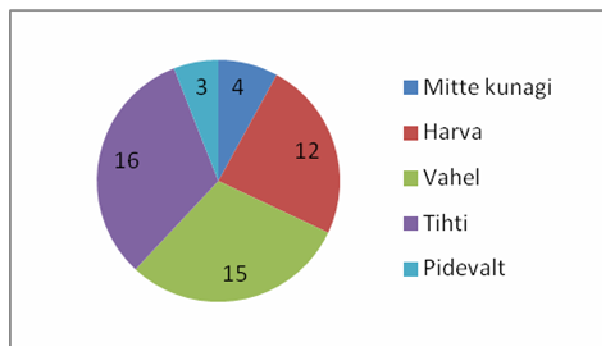
3.2.2 Enesejuhtimine ja isiklik kasv

Järgnevalt paluti osalejatel täita lühike enesehinnangu test, mille raames paluti hinnata kuivõrd teatud väited peavad paika osalejate arvates nende endi suhtes. Tulemused arvutati ümber Rosenbergi skaalale, nii et vastajate skoorid varieerusid 0 ja 40 punkti vahel. Vastavalt sellele, mida väiksema skoori osaleja saavutas, seda väiksem oli nende enesehinnang ja vastupidi. Normaalseks enesehinnangu skooriks loetakse vahemikku 20 – 35. Enesehinnangu testi täitis 48 isikut.

Keskmine enesehinnang kaassõitlaste seas oli 29,69 punkti, sealjuures ei olnud ühegi vastaja tulemus vähem kui 20 punkti, mida oleks võinud lugeda väga madalaks enesehinnanguks.

Suur osa vastajatest (kokku 34) kinnitas, et nende perekonnas esineb pidevalt, tihti või vahetevahel psühholoogilist survestamist (sõim, solvangud, ähvardused, alandused, sugulaste või sõpradega suhtlemise keeld, ignoreerimine ja suhtlemisest keeldumine, põhjuseeta armukadedus, kontroll, alusetud süüdistused, valetamine jne) seoses sõltuvusprobleemiga, harva esines seda 12 ja mitte kunagi ainult 4 vastanul, vaata Diagramm 2.5.

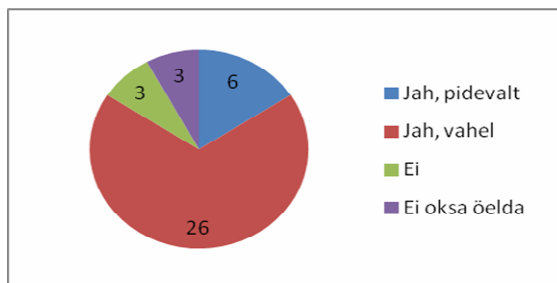
Diagramm 2.5
Kas Teie perekonnas esineb tänu sõltuvusprobleemile psühholoogilist survestamist?

Kokku 26 isikut sõitlaste lähedastest tunnistasid, et nad on vahel tundnud süüd või häbi sõltuvuse pärast perekonnas (lähikonnas), ning 6 isikut vastasid, et nad tunnevad süüd ja häbi pidevalt, vaata Diagramm 2.6.

Diagramm 2. 6

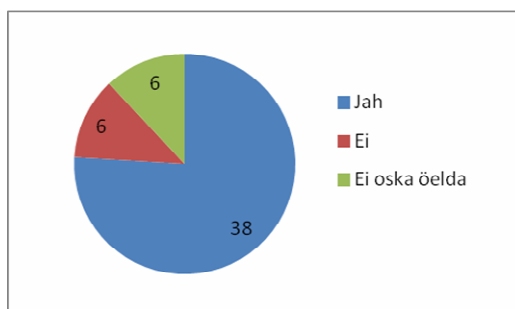
Kas tunnete või olete tundnud süüd või häbi sõltuvuse pärast Teie perekonnas (lähikonnas)?

Enamik sõitlaste lähedastest (kokku 38) kinnitas, et nad vajavad spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega, vaata Diagramm 2.7.

Diagramm 2. 7

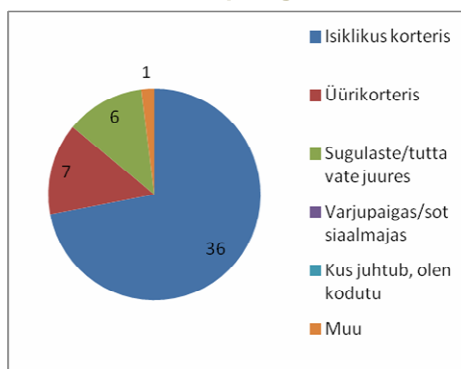
Kas vajate spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega?

3.2.3 Elukoht

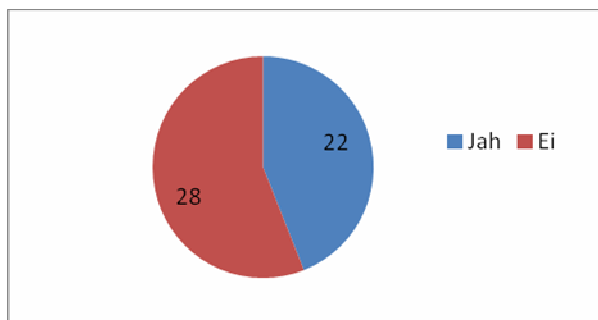
Enamik vastanutest kinnitas, et nad elavad isiklikus korteris (kokku 36). Lisaks märgiti elukohana üürikorter (kokku 7) ja sugulaste/tuttavate juures (6). Mitte ükski vastaja ei märkinud elukohaks varjupaika/sotsiaalmajaja ega vastanud, et on kodutu, vt Diagramm 2.8.

Diagramm 2. 8
Kus Te praegu elate?

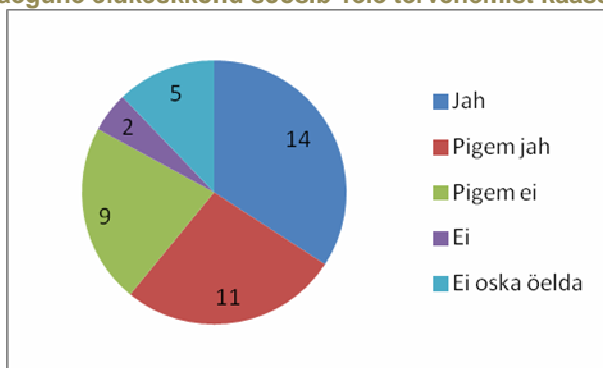
Veidi alla poole vastanutest (kokku 22) märkis, et elavad koos sõltlasega, vt Diagramm 2.9

Diagramm 2. 9
Kas Te praegu elate koos sõltlasega?

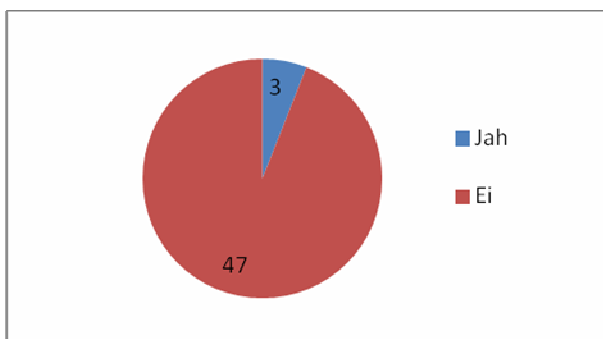
Küsimusele nende elukeskkonna mõjust neile vastasid kokku 14 isikut “Jah”, et praegune elukeskkond soosib tervenemist kaassõltuvusest, ja 11 “Pigem jah”, vt. Diagramm 2.10.

Diagramm 2. 10
Kas Teie praegune elukeskkond soosib Teie tervenemist kaassõltuvusest?

Peaaegu kõik (kokku 47) sõltlaste lähedased vastasid, et nad ei vaja ega ei ole vajanud ajutist või erakorralist majutust seoses sõltuvusega nende lähikonnas, vaata Diagramm 2.11

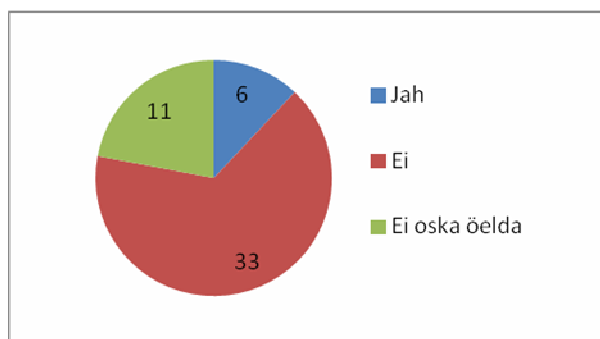
Diagramm 2. 11
Kas olete vajanud või võimalusel vajaksite ajutist või erakorralist majutust seoses sõltuvusega Teie lähikonnas?

3.2.4 Töö

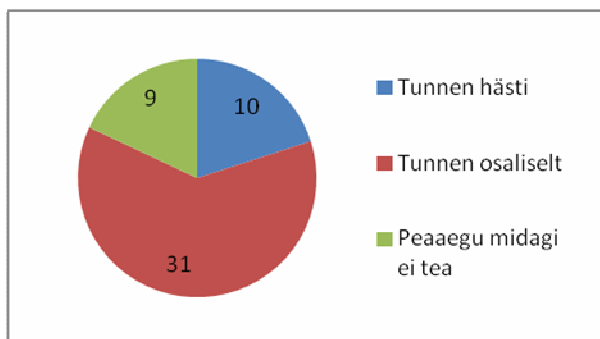
Üle poole vastanutest (kokku 33) arvasid, et neid ei ole kunagi töö juures mingil moel halvasti koheldud, kuna nende lähikonnas on sõltlane, vaata Diagramm 2.12.

Diagramm 2. 12
Kas Teid on kunagi töö juures mingil moel halvasti koheldud , kuna Teie lähikonnas on sõltlane?

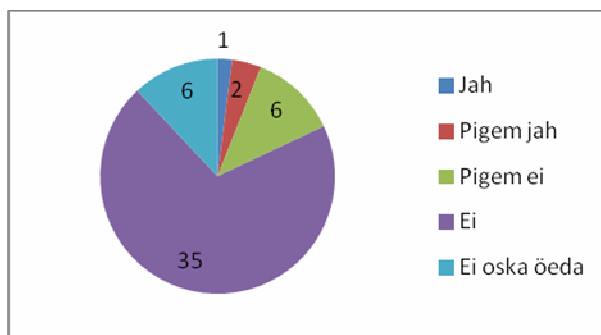
Kokku 10 isikut vastanutest märkisid, et nad tunnevad hästi oma õigusi töötajana ja seadusi, mis reguleerivad töösuhteid, samas kõige suurem osa isikutest (kokku 31) vastasid, et nad tunnevad tööõigusi ainult osaliselt. Kokku 9 vastanutest märkisid, et nad ei tea midagi tööõigustest, vaata Diagramm 2.13.

Diagramm 2. 13
Kas te olete teadlikud enda kui töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid?

Enamik kaassõitlastest (kokku 41) arvasid, et sõltuvus nende lähikonnas ei sega või pigem ei sega nende tööl püsimist või tööotsinguid. Kokku 3 inimest tunnistasid, et sõltuvus nende peres takistab või pigem takistab tööl püsimist või tööotsinguid, vaata Diagramm 2.14.

Diagramm 2. 14
Kas sõltuvus Teie lähikonnas
segab Teie tööl püsimist või tööotsinguid?

Lõpetuseks paluti vastajatel kirjeldada teenuseid, mida nad vajaksid paremaks toimetulekuks. Kõige enam (14 korral) mainiti rühmatööd (sh eneseabirühmade Nar-Anon, Al-Anon, CODA ja ATL tööd ja spetsialisti poolt läbi viidavat teraapiarühma tööd), teisel kohal olid psühholoogiline nõustamine ja loengud sõltuvuse teemal (mõlemat teenuseliiki mainiti kokku 11 korral).

4 Peamised uuringutulemused

4.1 Sõltuvushäiretega inimeste vajadused seoses tööeluga

- Keskmine sõltuvushäirega isikute vanus uuringu ajal oli 35 aastat. Meeste ja naiste osakaal jagunes peaaegu pooleks (22 naist ja 18 meest). Üle poolte sõltuvushäiretega inimestest oli uuringu ajal kas abielus või vabaabielus (kokku 22 isikut).
- Kõige suurem osa vastanutest olid keskeriharidusega (kokku 16) või põhiharidusega (kokku 11).
- Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste jaoks peamiseks rahaallikaks ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne) ja kutsetöö tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga), kokku 16 isikut.
- Peaaegu pooled (kokku 16 isikut) vastanutest hindasid oma majanduslikku toimetulekut kui alla keskmise ning mitte ükski sõltuvushäirega isik ei hinnanud enda majanduslikku toimetulekut kõrgeks.
- Üle poolte osalejatest (kokku 24) kinnitasid, et nad on omandanud mingit konkreetse töösuse või eriala, peaaegu kõik osalejatest märkisid, et nad soovivad

täiendkoolitusi.

- Üle poole (kokku 25) vastajatest arvasid, et nad vajavad keelekursuseid, et olla edukam tööelus. Peamiste keeltena nimetati eesti ja inglise keelt.
- Peaaegu kõigil uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikutel oli normaalne enesehinnang (kokku 34 isikul 37st, kes antud küsimused täitsid).
- Peaaegu kõik vastajad (38 sõltlast 40-st) kinnitasid, et nende perekonnas esineb vahel psühholoogilist surveamist, neist pooltel pidevalt või tihti (kokku 19 isikul).
- Umbes pooled sõltuvushäiretega isikutest (19 isikut) vastasid, et nad tunnevad perekonna tuge nende tervenemisele.
- Üle poole (23 isikut) arvasid, et nad ei vaja abi tagasilanguse ennetamiseks.
- Veidi alla poole (16 isikut) vastanutest kinnitasid, et nad elasid uuringu ajal sugulaste või tuttavate juures. Üle poolte hindasid, et nende elukeskkond soosib nende kainena püsimist.
- Enamik osalejatest (29 isikut) arvasid, et nad teavad, kuidas tööd otsida.
- Veidi alla poolte (18 isikut) arvasid, et nad teavad tööturuteenustest keskmiselt ning sama paljud väitsid, et tööturuteenused on neile kättesaadavad.
- Üle poolte isikutest (21 isikut) arvasid, et nad vajavad karjäärinõustamist, ning sama paljud leidsid, et nad on osaliselt teadlikud enda kui töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid.
- Sõltuvushäiretega isikud leiavad, et nad vajavad tööturuteenustest kõige enam teavet, sh teavet vabade töökohtade ning töötajaõiguste osas, ning täiendkoolitusi, sh kvalifikatsiooni- ja keelekursuseid.
- Paremaks toimetulekuks oma sõltuvuse probleemidega vajavad sõltuvushäiretega isikud enese sõnul eelkõige psühholoogilist tuge sõltuvuse teemal (sh Anonüümsed Narkomaanid, seminarid sõltlastele, psühholoogiline nõustamine) .

4.2 Sõltuvushäiretega isikute lähedaste vajadused seoses tööeluga

- Keskmine sõltuvushäirega isiku lähedase vanus oli uuringu ajal 48 aastat. Peamiselt vastasid küsimustele naised (kokku 44 naist ja 6 meest). Üle poolte vastanutest olid abielus (kokku 29 isikut).
- Suur osa vastanutest olid kas keskeriharidusega (kokku 21) või kõrgharidusega (kokku 21). Mitte ükski vastaja ei olnud ainult põhiharidusega.

- Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste lähedaste jaoks peamiseks rahaallikaks kutsetöö, tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga), kokku 30 isikul.
- Üle poole (kokku 28 isikut) vastanutest hindasid oma majandusliku toimetuleku keskmiseks.
- Peeaegu kõigil (43 isikul 47st) uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikute lähedastest oli normaalne enesehinnang.
- Üle poolte sõltuvushäiretega isikute lähedastest (kokku 26 isikut) kinnitasid, et nad tunnevad häbi ja süüd sõltuvuse pärast perekonnas.
- Enamik (kokku 38 47st) sõltlaste lähedastest kinnitasid, et nad vajavad spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega.
- Enamik (kokku 36 47st) sõltlaste lähedastest vastasid, et nad elavad isiklikus korteris, mitte ükski vastaja ei märkinud elukohaks varjupaika/sotsiaalmajaga vastanud, et on kodutu.
- Veidi alla poole vastanutest (22 isikut) märkisid, et nad elasid uuringu ajal koos sõltlasega, ning üle poolte leidsid, et nende praegune elukeskkond soosib nende tervenemist kaassõltuvusest.
- Peeaegu kõik (kokku 47 vastajat) sõltlaste lähedastest vastasid, et nad ei vaja ega ei ole vajanud ajutist või erakorralist majutust seoses sõltuvusega nende lähikonnas.
- Üle poolte (33 isikut) vastanutest arvasid, et neid ei ole kunagi töö juures mingil moel halvasti koheldud põhjusel, et nende lähikonnas on sõltlane.
- Üle poolte (31 isikut) märkisid, et nad tunnevad tööõigusi ainult osaliselt.
- Enamik (kokku 41) kaassõltlastest arvas, et sõltuvus nende lähikonnas ei sega või pigem ei sega nende tööl püsimist või tööotsinguid.
- Paremaks toimetulekuks vajavad sõltuvushäiretega isikute lähedased kõige enam psühholoogilist tuge (sh eneseabirühmade tööd ja spetsialisti poolt läbi viidavat teraapiarühma tööd, psühholoogilist nõustamist ja loenguid sõltuvuse teemal.)

5 Sõltuvushäiretega inimeste tööelu vajadused võrreldes sõltuvushäiretega inimeste lähedaste omadega

- Uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikud oli keskmiselt nooremad kui sõltlaste lähedased, nii oli uuringu ajal oli sõltlase keskmine vanus 35 aastat ja nende lähedastel 47 aastat.
- Sõltlaste seas jagunes meeste ja naiste osakaal jagunes peaaegu pooleks, samas oli kaassõltlastest vastama nõustujate seas tunduvalt enam naisi kui mehi.
- Üle poolte sõltuvushäiretega inimestest oli uuringu ajal kas abielus või vabaabielus samas kui sõltlaste lähedaste seas olid üle poolte abielus ja üksikud vabaabielus.
- Sõltlaste keskmine haridustase oli madalam kui sõltlaste lähedaste seas. Sõltuvushäiretega isikutest moodustasid kõige suurema osa vastanutest keskeriharidusega või põhiharidusega isikud, samas kui lähedaste seas olid enamik keskerihariduse või kõrgharidusega isikud, lisaks ei olnud viimaste seas ühtegi ainult põhiharidusega isikut.
- Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste jaoks peamiseks rahaallikaks ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne) ning lähedaste seas kutsetöö tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga).
- Peaaegu pooled sõltuvushäiretega isikutest hindasid oma majanduslikku toimetulekut kui alla keskmise ning üle poole sõltlaste lähedastest hindasid oma majandusliku toimetuleku keskmiseks.
- Uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikutel oli enesehinnangu keskmine skoor veidi madalam kui kaassõltlastel.
- Sõltuvushäiretega isikutest elasid veidi alla poole vastanutest sugulaste või tuttavate juures, samas kaassõltlased elasid enamasti isiklikus korteris.
- Paremaks toimetulekuks vajavad nii sõltuvushäiretega isikud kui ka sõltuvushäiretega inimeste lähedased peamiselt psühholoogilist tuge sõltuvuse teemadel (sh eneseabirühmad Anonüümsed Narkomaanid (NA), Anonüümsed Alkohoolikud (AA), Anonüümsed Kaassõltlased (CODA), Alkohoolikute Täiskasvanud Lapsed (ATL), perekonnaliikmete rühmad Nar-Anon ja Al-Anon, spetsialistide poolt korraldatavad seminarid sõltlastele ja kaassõltlastele, teraapiarühmad, psühholoogiline nõustamine, loengud jne).

6 Kokkuvõte

Periodil 01.03.2011 – 31.03.2012 viis Tallinna linn koostöös MTÜ Convictus Eestiga läbi projekti „Tugiteenused sõltuvushäiretega inimestele ja nende lähedastele tööturule naasmiseks ning tööturul püsimiseks.” Projekti rahastati Euroopa Sotsiaalfondi kolmanda

taotlusvooru „Pikk ja kvaliteetne tööelu” meetmes 1.3.3 „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed.”

Projekti raames viis MTÜ Convictus Eesti perioodil 15.04.2011 – 15.03.2012 läbi kvalitatiivse uuringu sõltuvushäiretega isikute ja nende lähedaste tööelu vajaduste kaardistamiseks. Valimi moodustasid 40 sõltuvushäirega isikut ja 50 sõltlase lähedast.

Sõltuvushäiretega isikute keskmine vanus uuringu ajal oli 35 aastat. Meeste ja naiste osakaal jagunes peaaegu pooleks. Üle poolte sõltuvushäiretega inimestest olid paarisuhtes (abielus või vabaabielus).

Enamik sõltlastest olid keskeriharidusega või põhiharidusega. Üle poolte sõltuvushäiretega isikute sissetulekud olid uuringu ajal ebastabiilsed (peamiseks rahaallikaks oli ajutine töö) ning enamik vastanutest hindasid oma majanduslikku toimetulekut kui alla keskmise. Peaaegu kõik osalejad tundsid, et nad soovivad täiendkoolitusi. Kõige enam on mainiti vajadust eesti keele ja inglise keele kursuste järele.

Peaaegu kõigil uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikutel oli normaalne enesehinnang. Veidi alla poolte sõtlastest elasid uuringu ajal sugulaste juures ja tundsid perekondlikku tuge nende tervenemisele. Lisaks arvati, et nende elukeskkond soosis nende kainena püsimist. Siiski mainisid paljud vastajatest, et nende perekonnas esineb tihti psühholoogilist survestamist.

Suur enamik sõtlastest arvas, et nad teavad, kuidas tööd otsida, samas pooled leidsid, et nende teadmised tööturuteenustest on keskmised, ja sama paljud, et tööturuteenused on neile kättesaadavad. Sõtlased hindasid teadmisi enda kui töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid, kesisteks. Sõltuvushäiretega isikute arvates vajavad nad tööturuteenustest kõige enam teavet, sh vabade töökohtade ning töötajaõiguste osas, lisaks täiendkoolitusi, sh kvalifikatsiooni- ning keelekursuseid. Paremaks toimetulekuks vajavad sõltuvushäiretega isikud enda sõnul eelkõige psühholoogilist tuge sõltuvuse teemadel (sh Anonüümsed Narkomaanid, seminarid sõtlastele, psühholoogiline nõustamine).

Sõltuvushäiretega isikute lähedaste keskmine vanus uuringu ajal oli 47,6 . Peamiselt vastasid küsimustele naised. Üle poolte vastanutest olid abielus. Suur osa vastanutest olid keskeriharidusega või kõrgharidusega. Viimase kuue kuu jooksul oli sõtlaste lähedaste jaoks peamiseks rahaallikaks kutsetöö, tööhõive korrapärase palgaga ning üle poole vastanutest hindas enda majanduslikku toimetulekut keskmiseks. Enamus vastanutest kinnitas, et nad elavad isiklikus korteris.

Peaaegu kõigil uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikute lähedastel oli normaalne enesehinnang. Enamik sõltuvushäiretega isikute lähedastest tunnistasid, et tunnevad häbi

ja süüd sõltuvuse pärast perekonnas. Enamik sõltlaste lähedastest kinnitasid, et nad vajavad spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega. Veidi alla poole vastanutest märkisid, et nad elasid uuringu ajal koos sõltlasega, ning üle poolte arvasid, et nende praegune elukeskkond soosib nende tervenemist kaassõltuvusest.

Üle poole vastanutest arvasid, et neid ei ole kunagi töö juures mingil moel halvasti koheldud põhjusel, et nende lähikonnas on sõltlane. Veidi üle poolte märkisid, et nad tunnevad tööõigusi ainult osaliselt.

Enamik kaassõltlastest arvasid, et sõltuvus nende lähikonnas ei sega või pigem ei sega nende tööl püsimist või tööotsinguid. Paremaks toimetulekuks vajavad sõltuvushäiretega isikute lähedased kõige enam psühholoogilist tuge (sh eneseabirühma tööd ja spetsialisti poolt läbi viidavat teraapiarühma tööd, psühholoogilist nõustamist ja loenguid sõltuvuse teemal).

Võrreldes sõltuvushäiretega inimeste tööelu vajadusi sõltlaste lähedaste omadega tuli ilmsiks, et uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikud olid keskmiselt halvema sotsiaaldemograafilise taustaga. Sõltlaste keskmine haridustase oli madalam kui sõltlaste lähedaste seas. Sõltuvushäiretega isikutest moodustasid suurema osa keskeriharidusega või põhiharidusega isikud, samas lähedaste seas oli enamik keskerihariduse või kõrgharidusega isikud. Viimase kuue kuu jooksul oli sõltlaste jaoks peamiseks rahaallikaks ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne) ning lähedaste seas kutsetöö tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga). Peaaegu pooled sõltuvushäiretega isikutest hindasid oma majanduslikku toimetulekut kui alla keskmise ning üle poole sõltlaste lähedastest hindasid oma majandusliku toimetuleku keskmiseks. Uuringus osalenud sõltuvushäiretega isikutel oli enesehinnangu keskmine skoor veidi madalam kui kaassõltlastel. Sõltuvushäiretega isikutest elasid veidi alla pooled vastanutest sugulaste või tuttavate juures, samas kui kaassõltlased elasid enamasti isiklikus korteris.

Ühtmoodi vajavad paremaks toimetulekuks nii sõltuvushäiretega isikud kui ka sõltuvushäiretega inimeste lähedased peamiselt psühholoogilist tuge sõltuvuse teemadel (sh eneseabirühmad Anonüümsed Narkomaanid (NA), Anonüümsed Alkohoolikud (AA), Anonüümsed Kaassõltlased (CODA), Alkohoolikute Täiskasvanud Lapsed (ATL), perekonnaliikmete rühmad Nar-Anon ja Al-Anon, spetsialistide poolt korraldatavad seminarid sõltlastele ja kaassõltlastele, teraapiarühmad, psühholoogiline nõustamine, loengud jne).

Lisa 1 – Sõltuvushäiretega isikute ankeet

Lugupeetud küsitluse täitja!

Palume Teil täita järgnev küsimustik, mille eesmärgiks on selgitada sõltlaste ja nende lähedaste vajadusi seoses tööturule naasmisega või seal püsima jäämisega ning väljakukkumise ennetamisega. Antud uuringu tulemused aitavad Tallinna linnal planeerida ning arendada sõltlastele ja nende lähedastele mõeldud tugiteenuseid.

Käesolevat uuringut rahastab Euroopa Sotsiaalfond.

Küsimustiku täitmiseks tehke ring Teile sobiva variandi ümber või kirjutage juurde oma vastusevariant. Kui mingi küsimus valmistab Teile ebamugavust siis võite jätta sellele vastamata.

1. Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tunnused

1.1. Teie vanus antud ajahetkel?

1.2. Teie sugu

- a) Mees
- b) Naine

1.3. Milline on Teie perekondlik seis?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Ametlikus abielus
- 2) Vabaabielus
- 3) Lesk
- 4) Ametlikult lahutatud
- 5) Lahus elav
- 6) Ei ole kunagi abielus olnud/vallaline

1.4. Milline on Teie haridustase?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Põhiharidus (kuni 9. klassini)

- 2) Keskkharidus (10.–12. klass)
- 3) Keskeriharidus (kutseharidus)
- 4) Kõrgharidus
- 5) Muu (täpsusta) .....

1.5. Mis oli viimase kuue kuu jooksul Teie peamine elamiseks vajaliku raha allikaks?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Kutsetöö, tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga)
- 2) Ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne)
- 3) Füüsilisest isikust ettevõtja (konkreetses ametis)
- 4) Riiklikud hüvitised (hoolekanne, riiklik abi, töötuskindlustus jne)
- 5) Abikaasa, elukaaslase, sugulase või sõbra sissetulekud
- 6) Tudengile makstav rahaline abi/laen/stipendium
- 7) Kriminaalsel teel teenitav tulu.
- 8) Muu. Palun täpsustage .....

1.6. Kuidas Te hindate oma majanduslikku toimetulekut?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Kõrge
- 2) Üle keskmise
- 3) Keskmise
- 4) Alla keskmise
- 5) Madal

2. Koolitusvajadused

2.1. Kas Te olete osalenud mingil täiendkoolitusel?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda/ei mäleta

2.2. Kas Te sooviksite mingit täiendkoolitust?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda

2.3 Kas Te olete omandanud mingit konkreetset tööoskust või eriala?

- 1) Ei
- 2) Jah.

Nimetage.....
.....

2.3. Milliseid kursuseid/koolitusi Te vajate, et olla edukam töötöisingutes või et ennetada töölt välja langemist?

- 1) Keelekursused. Täpsustage keel:.....

- 2) Autokool

- 3) Arvutiõpe

- 4) Ametiõpe. Täpsustage, mis ametit soovite õppida:

.....

- 5) Tööpraktika. Täpsustage:

.....

- 6) Jätkata oma pooleli jäänud haridusteed.

- 7) Muu. Täpsustage:

.....

3. Enesejuhtimine ja isiklik kasv

3.1. Kuivõrd järgmised väited iseloomustavad Teid?

[Märkige sobiv vastus igale reale]

	ei kehti mitte kunagi	sageli ei kehti	kehtib vaheteva hel	kehtib sageli	kehtib alati
A arvan, et olen vähemalt sama väärtuslik kui teised	1	2	3	4	5
B arvan, et mul on mitmeid häid omadusi	1	2	3	4	5
C olen võimeline tegema asju sama hästi nagu enamik inimesi	1	2	3	4	5
D tunnen, et mul pole eriti midagi, mille üle uhke olla	1	2	3	4	5
E suhtun endasse positiivselt	1	2	3	4	5
F arvan, et ei kõlba kusagile	1	2	3	4	5
G olen kasulik inimene	1	2	3	4	5
H tunnen, et ma ei suuda midagi õigesti teha	1	2	3	4	5
I tunnen, et mu elu ei ole eriti kasulik	1	2	3	4	5
J kui ma teen mingit tööd, siis teen seda hästi	1	2	3	4	5

3.2. Kas Teie perekonnas esineb psühholoogilist survestamist (sõim, solvangud, ähvardused, alandused, sugulaste või sõpradega suhtlemise keeld, ignoreerimine ja suhtlemisest keeldumine, põhjuseeta armukadedus, kontroll, alusetud süüdistused, valetamine jne)?

- 1) Mitte kunagi
- 2) Harva
- 3) Vahel
- 4) Tihti
- 5) Pidevalt

3.2.1. Kui Te vastasite „**Tihti**“ või „**Pidevalt**“, siis palun täpsustage, milles see väljendub:

.....

.....

.....

.....

3.3. Kas te tunnete, et Teie perekond toetab Teid tervenemises?

- 1) Jah
- 2) Pigem jah
- 3) Pigem ei
- 4) Ei
- 5) Ei oska öelda

3.3.1. Kui te vastasite “Ei” või “Pigem ei”, siis võimalusel kirjeldage, millist tuge Te ootate perekonnalt.

.....

.....

.....

.....

.....

3.4. Kas vajate spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda.

3.5. Kas vajate abi tagasilangemise ennetamiseks?

- 1) Ei
- 2) Jah. Palun kirjeldage, milles see abi seisneb ja mis Teid aitaks või on siinamaani aidanud Teil püsida kaine

.....

.....

.....

.....

4. Elukoht

4.1. Kus Te praegu elate?

- 1) Isiklikus korteris
- 2) Üürikorteris
- 3) Sugulaste/tuttavate juures
- 4) Varjupaigas/sotsiaalmajas
- 5) Kus juhtub, olen kodutu
- 6) Muu. Täpsustage

.....
.....

4.2. Kas Teie praegune elukeskkond soosib Teie kainena püsimist?

- 1) Jah
- 2) Pigem jah
- 3) Pigem ei
- 4) Ei
- 5) Ei oska öelda

4.3. Kas olete vajanud ajutist või erakorralist majutust selleks, et vältida tagasilangemist?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei tea

4.3.1. Kui Te vastasite eelmisele küsimusele “**Jah**”, siis palun täpsustage milliseid teenuseid Te vajaksite:

- 1) Turvakodu/varjupaik
- 2) Sotsiaalkorter alaliseks elamiseks

3) Toetatud elamine

4) Muu. Täpsustage

.....

.....

.....

5. Tööturuteenused

[Palun järgnevatele küsimustele 5.1-5.3 vastate ainult neil, kes otsivad tööd.]

5.1. Kas Te teate kuidas tööd otsida?

1) Jah

2) Ei

Täpsustage:

.....

.....

.....

5.2. Kuivõrd olete Te informeeritud tööturuteenustest?

1) Piisavalt hästi

2) Keskmiselt

3) Midagi neist ei tea. [Kui valisite variandi „c“, siis ärge järgmisele küsimusele 5.3. vastake]

Täpsustage:

.....

.....

.....

.....

Kas tööturuteenused teenused on Teile kättesaadavad?

- 1) Jah
- 2) Jah, kuid ei saa neist aru
- 3) Ei
- 4) Ei ole kunagi tööturu teenuseid kasutanud

Täpsustage:

.....

.....

5.3. Kas Te vajaksite karjäärinõustamist?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda

5.4. Kas Te olete teadlikud oma töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid?

- 1) Tunnen hästi
- 2) Tunnen osaliselt
- 3) Peaaegu midagi ei tea

Täpsustage:

.....

.....

5.5. Milliseid täiendavaid tööturuteenuseid Te vajaksite, et naasta tööturule või ennetada sealt väljalangemist? Kirjeldage vabas vormis.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Lõpetuseks kirjeldage milliseid teenuseid (mida eelnevalt pole mainitud) Te üldse vajaksite enda paremaks toimetulekuks?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Aitäh!

Lisa 2 – Sõltuvushäiretega isikute lähedaste ankeet

Lugupeetud küsitluse täitja!

Palume Teil täita järgnev küsimustik, mille eesmärgiks on selgitada sõltlaste ja nende lähedaste vajadusi seoses tööturule naasmisega või seal püsima jäämisega ning väljakukkumise ennetamisega. Antud uuringu tulemused aitavad Tallinna linnal planeerida ning arendada sõltlastele ja nende lähedastele mõeldud tugiteenuseid.

Käesolevat uuringut rahastab Euroopa Sotsiaalfond.

Küsimustiku täitmiseks tehke ring Teile sobiva variandi ümber või kirjutage juurde oma vastusevariant. Kui mingi küsimus valmistab Teile ebamugavust siis võite jätta sellele vastamata.

1. Demograafilised ja sotsiaal-majanduslikud tunnused

1.1. Teie vanus antud ajahetkel?

1.2. Teie sugu

- 1) Mees
- 2) Naine

1.3. Milline on Teie perekondlik seis?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Ametlikus abielus/Vabaabielus
- 2) Lesk
- 3) Ametlikult lahutatud
- 4) Lahus elav
- 5) Ei ole kunagi abielus olnud/vallaline

1.4. Milline on Teie haridustase?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Põhiharidus (kuni 9. klassini)
- 2) Keskkharidus (10.–12. klass)
- 3) Keskeriharidus (kutseharidus)
- 4) Kõrgharidus
- 5) Muu (täpsusta)

.....

1.5. Mis oli viimase 6 kuu jooksul Teie peamine elamiseks vajaliku raha allikaks?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Kutsetöö, tööhõive korrapärase palgaga (täisajaga või osalise tööajaga)
- 2) Ajutine töö (sealhulgas juhutööd, mitteametlik töö jne)
- 3) Füüsilisest isikust ettevõtja (konkreetses ametis)
- 4) Riiklikud hüvitised (hoolekanne, riiklik abi, töötuskindlustus jne)
- 5) Abikaasa, elukaaslase, sugulase või sõbra sissetulekud
- 6) Tudengile makstav rahaline abi/laen/stipendium
- 7) Kriminaalsel teel teenitav tulu.
- 8) Muu. Palun täpsustage

.....

1.6. Kuidas Te hindate oma majanduslikku toimetulekut?

[Ärge loetlege võimalikke variante. Tõmmake ühele vastusele ring ümber]

- 1) Kõrge
- 2) Üle keskmise
- 3) Keskmise
- 4) Alla keskmise
- 5) Madal

2. Enesejuhtimine ja isiklik kasv

2.1. Kuivõrd järgmised väited iseloomustavad Teid?

[Märkige sobiv vastus igale reale]

	ei kehti mitte kunagi	sageli ei kehti	kehtib vaheteva hel	kehtib sageli	kehtib alati
A arvan, et olen vähemalt sama väärtuslik kui teised	1	2	3	4	5
B arvan, et mul on mitmeid häid omadusi	1	2	3	4	5
C olen võimeline tegema asju sama hästi nagu enamik inimesi	1	2	3	4	5
D tunnen, et mul pole eriti midagi, mille üle uhke olla	1	2	3	4	5
E suhtun endasse positiivselt	1	2	3	4	5
F arvan, et ei kõlba kusagile	1	2	3	4	5
G olen kasulik inimene	1	2	3	4	5
H tunnen, et ma ei suuda midagi õigesti teha	1	2	3	4	5
I tunnen, et mu elu ei ole eriti kasulik	1	2	3	4	5
J kui ma teen mingit tööd, siis teen seda hästi	1	2	3	4	5

2.2. Kas Teie perekonnas esineb tänu sõltuvusprobleemile psühholoogilist survestamist (sõim, solvangud, ähvardused, alandused, sugulaste või sõpradega suhtlemise keeld, ignoreerimine ja suhtlemisest keeldumine, põhjuseta armukadedus, kontroll, alusetud süüdistused, valetamine jne)?

- 1) Mitte kunagi
- 2) Harva
- 3) Vahel
- 4) Tihti
- 5) Pidevalt

2.2.1. Kui Te vastasite „**Tihti**“ või „**Pidevalt**“, siis palun täpsustage, milles see väljendub:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3. Kas tunnete või olete tundnud süüd või häbi sõltuvuse pärast Teie perekonnas (lähikonnas)?

- 1) Jah, pidevalt
- 2) Jah, vahel
- 3) Ei
- 4) Ei oska öelda

2.3.1. Kui Te vastasite eelmisele küsimusele “**Jah, pidevalt**” või “**Jah, vahel**” siis kas need tunded on seganud Teil otsida abi toimetulekuks kaassõltuvuse ja sõltuvusega Teie lähikonnas?

- 1) Ei
- 2) Jah
- 3) Ei oska öelda

2.4. Kas Te vajate välist abi, selleks et tulla toime sõltuvusega oma lähikonnas?

- 1) Ei
- 2) Jah.

Palun kirjeldage, milles see abi seisneb ja mis Teid aitaks või on siia maani aidanud Teil tulla toime sõltuvusega oma lähikonnas

.....
.
.....
.....
.....
.....
.....
.

2.5. Kas vajate spetsialisti abi, et parandada suhteid oma pere ja lähedastega?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda.

3. Elukoht

3.1. Kus Te praegu elate?

- 1) Isiklikus korteris
- 2) Üürikorteris
- 3) Sugulaste/tuttavate juures
- 4) Varjupaigas/sotsiaalmajas
- 5) Kus juhtub, olen kodutu

3.2. Muu.

Täpsustage

.....
.....
.....

3.3. Kas Te praegu elate koos sõitlasega?

- 1) Jah
- 2) Ei

3.4. Kas Teie praegune elukeskkond soosib Teie tervenemist kaassõltuvusest?

- 1) Jah
- 2) Pigem jah
- 3) Pigem ei
- 4) Ei
- 5) Ei oska öelda

3.5. Kas olete vajanud või võimalusel vajaksite ajutist või erakorralist majutust seoses sõltuvusega Teie lähikonnas?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei tea

3.5.1. Kui Te vastasite eelmisele küsimusele “**Jah**”, siis palun täpsustage milliseid teenuseid Te olete vajanud või vajaksite:

- 1) Turvakodu/varjupaik
- 2) Sotsiaalkorter alaliseks elamiseks
- 3) Toetatud elamine
- 4) Muu.

Täpsustage: .....

.....

.....

4. Töö

4.1. Kas Teid on kunagi töö juures mingil moel halvasti koheldud , kuna Teie lähikonnas on sõltlane?

- 1) Jah
- 2) Ei
- 3) Ei oska öelda

4.1.1. Kui Te vastasite „Jah” siis palun täpsustage, milles see väljendus

.....

.....

.....

.....

.....

4.2. Kas Te olete teadlikud oma töötaja õigustest ja seadustest, mis reguleerivad töösuhteid?

- 1) Tunnen hästi
- 2) Tunnen osaliselt
- 3) Peaaegu midagi ei tea

Vajadusel täpsustage

.....

.....

.....

4.3. Kas sõltuvus Teie lähikonnas segab Teie tööl püsimist või töotsinguid?

- 1) Jah
- 2) Pigem jah

- 3) Pigem ei
- 4) Ei
- 5) Ei oska öelda

4.3.1. Kui Te vastasite „Jah” või „Pigem jah”, siis palun kirjeldage, milles see väljendub:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Lõpetuseks kirjeldage miliseid teenuseid (mida eelnevalt pole mainitud) Te üldse vajaksite enda paremaks tometulekuks?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Aitäh!